

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та виконання самостійної роботи
з дисципліни

**«КОМПОЗИЦІЙНЕ ФОРМУВАННЯ
ЛАНДШАФТНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА»**

*(для студентів 5 курсу денної форми навчання
спеціальностей 8.06010202 – Містобудування,
191 – Архітектура та містобудування)*

**Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017**

Методичні вказівки до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Композиційне формування ландшафтного середовища міста» (для студентів 5 курсу денної форми навчання спеціальностей 8.06010202 – Містобудування, 191 – Архітектура та містобудування) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Г. Л. Коптєва. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 27 с.

Укладач канд. арх. **Г. Л. Коптєва**

Рецензент д-р арх., доц. **І. В. Древаль**

Рекомендовано кафедрою містобудування, протокол № 1 від 29.08.2016 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ ТА ТЕМАМИ	5
1.1 Формулювання тематики дисципліни.....	5
1.2 Програма навчальної дисципліни	5
2 САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТА.	6
2.1 Тематика графічних завдань	6
3 ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	9
3.1 Практичні заняття за змістовим модулем 1. Загальні положення формування ландшафтного середовища міста; стильові засади формування ландшафтних об'єктів	9
3.2 Практичні заняття за змістовим модулем 2. Інноваційні прийоми та методи композиційного формування ландшафтного середовища міста.....	9
3.3 Проектування саду.....	10
3.4 Композиційні засади проектування саду.....	11
3.5 Естетичні засади проектування саду.....	17
3.6 Опрацювання проекту.....	21
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	25

ВСТУП

Дисципліна «Композиційне формування ландшафтного середовища міста» вивчається протягом 10 семестру і є курсом, що поєднує теоретичні та практичні завдання, засновані на знаннях і матеріалах дисциплін, що викладалися раніше, і дає змогу сформувати особистість майбутнього спеціаліста.

Мета курсу – вивчення основ комплексного формування ландшафтного середовища міста; розгляд творчих методів в композиції ландшафтних об'єктів.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Композиційне формування ландшафтного середовища міста» є:

- познайомити студента із ландшафтними основами архітектурної творчості;
- дати студенту знання про головні характеристики та особливості садово-паркового мистецтва;
- розглянути загальні положення формування ландшафтного середовища міста; стильові засади формування ландшафтних об'єктів;
- ознайомити із елементами композиції формування ландшафтного середовища міста;
- вивчити інноваційні прийоми і методи комплексного формування ландшафтного середовища;
- надати знання з алгоритму проектного процесу формування ландшафтного середовища;
- навчити студента бачити проблемну ситуацію в архітектурно-міському та ландшафтному середовищі та знаходити шляхи вирішення проблеми через звернення до світового досвіду і через пошук індивідуального підходу.

Предмет вивчення у дисципліні – принципи композиційного формування ландшафтного середовища міста.

Місце курсу у структурі навчального процесу визначається її науково-дослідною спрямованістю. Дисципліна є інструментом для наукового обґрунтування архітектурно-містобудівного рішення магістерської роботи за напрямком магістерської програми «Композиційне формування містобудівного простору». Курс базується на знаннях студента з попередніх курсів «Ландшафтна архітектура», «Композиційний аналіз містобудівного простору», «Ландшафтна архітектура та ландшафтний дизайн містобудівного середовища», «Теоретичні та методичні основи архітектурного проектування», «Основи містобудування», та ін. Головне призначення курсу – наукове дослідження, яке є складовою обґрунтування проектного рішення магістерської роботи.

1 ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ ТА ТЕМАМИ

1.1 Формулювання тематики

Дисципліна «Композиційне формування ландшафтного середовища міста» складається з двох змістових модулів (ЗМ 1 і ЗМ 2), які, в свою чергу, розбиті на навчальні елементи.

Тематика курсу відповідає основній потребі архітектури щодо збереження його структурної цілісності, історичної автентичності, відповідності масштабу людини як особистості. Графічні завдання, які студенти виконують за програмою курсу, відповідають темам лекційних занять з даної дисципліни за спеціальністю «Архітектура та містобудування». Архітектор повинен знати природу і її закони, оскільки структура оточуючої нас природи невичерпно багата змістом. Архітектор повинен прагнути в своїх роботах створювати щось близьке природі, співзвучне їй, переймати ті способи, які вона застосовує при створенні своїх творів.

1.2 Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. Композиційне формування ландшафтного середовища міста (7/210).

Змістовий модуль 1.1. Загальні положення формування ландшафтного середовища міста; стильові засади формування ландшафтних об'єктів.

Тема 1. Загальні положення формування ландшафтного середовища міста.

1.1 Історичні передумови.

1.2 Ландшафтні основи архітектурної творчості.

1.3 Вплив природного ландшафту на побудову архітектурної композиції.

Тема 2. Природна форма – основа формоутворення в архітектурі. Взаємозв'язок людини з природним ландшафтом.

Тема 3. Ландшафтні форми.

3.1 Чинники і умови становлення архітектурно-ландшафтної форми.

3.2 Категорії ландшафтно-архітектурних форм.

Тема 4. Семантична складова ландшафтних форм. Приклади ландшафтно-архітектурних композицій.

Тема 5. Елементи природного ландшафту міського середовища.

Тема 6. Стиль та емоційна організація ландшафтного середовища. Історичні та сучасні стилі у садово-парковому мистецтві.

Змістовий модуль 1.2. Інноваційні прийоми та методи композиційного формування ландшафтного середовища міста.

Тема 7. Поняття архітектурної композиції.

7.1 Композиція ландшафту.

7.2 Методи комплексного формування архітектурного та ландшафтного середовища.

7.3 Особливості композиційного формування середовищних структур.

Тема 8. Елементи композиції і варіанти композиційних побудов в ландшафтному середовищі.

8.1 Архітектурне розуміння простору.

8.2 Естетичне поняття домінанти та смислового центру в композиції.

8.3 Роль просторових меж в композиції.

8.4 Фактор руху в композиції; композиційні властивості сприйняття в архітектурно-ландшафтному середовищі.

Тема 9. Поняття просторових осей і їх роль в побудові композиції.

Тема 10. Принцип масштабних опозицій як композиційний засіб формування образу.

Тема 11. Соціальні та природні умови ландшафтно-архітектурної композиції.

Тема 12. Садово-паркове мистецтво. Образи архітектурно-паркових ансамблів:

12.1 Палацово-парковий ансамбль Кацура в Кіото.

12.2 Палацово-парковий ансамбль у селищі Шарівка.

12.3 Парковий ансамбль Софіївка.

Тема 13. Композиційний аналіз ландшафтного середовища.

Тема 14. Проектний процес формування архітектурно-ландшафтного середовища.

14.1 Типологія та особливості проектування ландшафтних об'єктів.

14.2 Композиційні та естетичні засади проектування ландшафтних об'єктів.

2 САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТА.

2.1 Тематика графічних завдань

Самостійна навчальна робота студента становить альбом графічних завдань за темами лекційного курсу.

Модуль 1. Композиційне формування ландшафтного середовища міста (142).

ЗМ 1.1. Загальні положення формування ландшафтного середовища міста; стильові засади формування ландшафтних об'єктів (60).

Графічне завдання 1. Відобразити історичні аналоги садів і парків світової культури; проаналізувати вплив природного ландшафту на побудову архітектурної композиції.

Завдання. Надати схеми розвитку історичних аналогів садів і парків світової культури. На обраному прикладі проаналізувати етапи його розвитку. Намалювати просторові структури ландшафту, основних шляхів, функціональну та композиційну структуру парку або саду. Охарактеризувати просторові структури. Виявити основні фактори змін розвитку.

Графічне завдання 2. Проаналізувати історичні аналоги садово-паркового мистецтва; Ознайомитись з історією становлення садово-паркового мистецтва.

Завдання. Відобразити схеми паркових комплексів VIII – XIX ст. Виявити основні фактори, що суттєво змінили структуру ландшафту (якщо такі зміни відбулися). Проаналізувати позитивні та негативні наслідки втручання діяльності людини в природне середовище.

Графічне завдання 3. Охарактеризувати чинники і умови становлення архітектурно-ландшафтної форми, визначити категорії ландшафтно-архітектурних форм.

Завдання. Намалювати ландшафтні форми різні за своєю сутністю, проаналізувати, як форма ландшафту впливає на побудову архітектурно-ландшафтної композиції, надати приклади. Описати надані приклади. Розкрити основні риси та особливості ландшафтно-архітектурних форм.

Графічне завдання 4. Проаналізувати сучасні аналоги садово-паркового мистецтва; визначити семантичну складову ландшафтних форм.

Завдання. Намалювати сучасні найвідоміші садово-паркові ансамблі XX – поч. XXI ст. (плани, видові перспективи). Дати опис зображення з точки зору основних композиційних, функціональних, ландшафтних принципів та декоративних елементів.

Графічне завдання 5. Композиційні та естетичні засади проектування ландшафтних об'єктів: простота, єдність і гармонія, рівновага, масштаб і пропорції, атрактивність, функціональність.

Завдання. Зобразити приклади архітектурно-паркових ансамблів к. XIX – поч. XX ст. Надати анотовані пояснення щодо вибраних об'єктів з точки зору простоти, єдності і гармонії, рівноваги, масштабу і пропорцій, атрактивності та функціональності.

Графічне завдання 6. Стиль та емоційна організація ландшафтного середовища. Історичні та сучасні стилі у садово-парковому мистецтві.

Завдання. Зобразити історичні та сучасні приклади архітектурно-паркових ансамблів. Надати анотовані пояснення щодо вибраних об'єктів.

ЗМ 1.2. Інноваційні прийоми та методи композиційного формування ландшафтного середовища міста (82).

Графічне завдання 7. Формування архітектурного та ландшафтного середовища. Розробити структуру садово-паркового комплексу або інших відкритих просторів міського середовища згідно основним композиційним принципам формування середовищних структур.

Завдання. Намалювати ескіз плану та видові перспективи структури садово-паркового комплексу або інших відкритих просторів міського середовища згідно основним композиційним принципам формування середовищних структур. Виявити в анотації основні

принципи формування архітектурно-ландшафтних об'єктів.

Завдання. Зробити живописну (або графічну) копію шедеврів мистецтва другої

Графічне завдання 8. Виконання ландшафтного аналізу території, визначеної для дослідження.

Завдання. Обґрунтувати ландшафтну характеристику досліджуваної території. Визначити просторову форму і семантичний характер архітектурно-ландшафтного середовища.

Графічне завдання 9. Проаналізувати особливості композиційного формування середовищних структур паркових комплексів або інших ландшафтних об'єктів; визначити елементи композиції і варіанти композиційних побудов природного ландшафту міського середовища.

Завдання. Надати приклади творчих методів видатних майстрів ландшафтно-архітектури. Охарактеризувати прийоми та методи композиційного формування середовищних структур паркових комплексів або інших ландшафтних об'єктів.

Графічне завдання 10. Аналіз аналогів ландшафтних об'єктів різних за типологією та особливостями магістерської роботи.

Завдання. Намалювати аналоги ландшафтних об'єктів різних за типологією та особливостями магістерської роботи. Виявити в анотації основні принципи композиції і варіанти композиційних побудов архітектурно-ландшафтно-структури.

Графічне завдання 11. Головні мотиви стилю в культурі садових композицій України, Європи та Азії. Зобразити аналоги садово-паркового мистецтва в історичному та сучасному стилі.

Завдання. Намалювати історичні та сучасні приклади садово-паркового мистецтва України, Європи та Азії. Зобразити просторову структуру та видові перспективи комплексів. В анотації охарактеризувати основні композиційні принципи та виявити головні характеристики стилю.

Графічне завдання 12. Вирішення просторової структури ландшафтного комплексу згідно стилю та основної проектно-концепції.

Завдання. Намалювати просторову структуру та видові перспективи структури ландшафтного комплексу згідно стилю та основної проектно-концепції. Виявити основні принципи формування архітектурно-ландшафтного простору.

Графічне завдання 13. Кольорове зображення ландшафтного середовища в двох різних варіантах з точки зору психологічного сприйняття та візуальних акцентів.

Завдання. Зобразити просторову структуру, плани та видові перспективи

ландшафтного середовища в двох різнокольорових варіантах з точки зору психологічного сприйняття та візуальних акцентів.

Графічне завдання 14. Визначення методики та основних принципів проектування ландшафтних об'єктів.

Завдання. Визначити основні принципи та прийоми проектування ландшафтних об'єктів, надати концептуальну модель та обґрунтувати методику згідно з темою наукового дослідження та виконанням практичної роботи.

3 ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

3.1 Практичні заняття за змістовим модулем 1. Загальні положення формування ландшафтного середовища міста; стильові засади формування ландшафтних об'єктів

Теми практичних занять:

1. Освоєння завдань з проектування. Композиційні та естетичні засади проектування ландшафтних об'єктів. Виконання клаузури на тему «Проект ландшафтного дизайну території жилого будинку». Основні поняття.

2. Проектування саду. Вивчення практичного досвіду і тенденцій розвитку садово-паркового мистецтва. Специфіка проектування основних функціональних зон. Клаузура.

3. Вивчення аналогів. Розробка концепції дизайну садово-паркового простору. Естетичні засади проектування саду. Виконання ескізів. Клаузура.

4. Загальні відомості про робочі креслення. Виконання генплану території жилого дома. Клаузура.

5. Проектний процес формування ландшафтного середовища. Проектний аналіз і дизайн-концепція. Робота з генпланом.

6. Розробка стильового рішення ландшафтного простору. Ескіз-ідея на основі запропонованої концепції.

3.2 Практичні заняття за змістовим модулем 2. Інноваційні прийоми та методи композиційного формування ландшафтного середовища міста

Теми практичних занять:

7. Методи комплексного формування ландшафтного середовища. Особливості формування середовищних структур. Функціональна схема - сценарій композиції саду.

8. Елементи композиції і варіанти композиційних побудов в середовищі. Композиційні засади проектування саду. Виконання планів розміщення малих архітектурних форм, водоймищ і обладнання. Робота з планами. Виконання ескізів і креслень.

9. Виконання дендрологічного плану парку. Оформлення відомості рослин. Затвердження планів і перспектив.

10. Виконання розпланувального плану. Виконання розгортки і видових перспектив. Підбір та обговорення будівельних матеріалів, що застосовуються в дизайн - проекті (у вигляді пояснювальної записки). Виконання ескізів і креслень.

11. Виконання фрагментів видових перспектив і перспективи «з пташиного польоту» саду. Взаємозв'язок садових композицій з оточенням. Візуалізація. Виконання ескізів і креслень.

12. Виконання посадкового плану зі специфікацією. Виконання креслень.

13. Розробка стильового рішення та колірної гами ландшафтного об'єкту. Візуальні акценти. Виконання ескізів, замальовок.

14. Детальне опрацювання планів малих архітектурних форм та штучних об'єктів. Виконання розміщення устаткування, водоймищ та інженерного обладнання. Виконання ескізів і креслень. Виконання фрагментів перспектив. Візуалізація. Записка.

У результаті практичних занять з навчальної дисципліни студент повинен оволодіти сучасними методами і методиками формування архітектурно-ландшафтного середовища, знати основні поняття, визначитись з науковим апаратом, освоїти основні прийоми науково-практичної роботи. А також студент повинен вміти оцінити та вирішити проблемну ситуацію в архітектурно-ландшафтному просторі, надати проектні концепції, програми, сценарії та плани містобудівного розвитку населених місць з урахуванням ландшафтно-організації території, вміти аналізувати та обґрунтовувати архітектурно-містобудівні рішення в природному контексті та згідно з нормативною документацією. Зробити висновки.

3.3 Проектування саду

3.3.1. Вихідні дані.

Процес проектування починається із збирання даних про існуючий стан місцевості і формування уявлень на тему саду. Детальний аналіз місцевості дає змогу відповісти на запитання: які вирішення є можливі, а також скільки серед цих, можливо, суперечних задумів, можна буде реалізувати. Але насамперед треба знати, якими є ті задуми.

3.3.2. Визначення мети.

Якого виду сад хочемо сформувати? Які повинні бути його програма і спосіб використання? Найкращим способом знайти відповідь на ці запитання є складання списку вимог до саду. Ймовірно, що цей список міститиме: об'єкти (невеликий ставок або теплиця); функції (засмагання, споживання їжі); плановані принади, переваги (більша свобода, легкість утримання, відчуття відкритого простору); примітки про потреби родини (безпечне місце забави для малюків).

Спочатку необхідно визначити **функції** саду. Наприклад, треба з'ясувати, чи це повинні бути відпочинкові функції, а якщо так, то чи передбачено рухливі ігри, чи споглядання краєвиду? Чи, може, ми є палкими прихильниками рослин і більшість часу захочемо віддавати для їхнього вирощування й догляду?

Люди мають різні уподобання. Одні не мають нічого проти деякого безладу, інші цінують скрупульозність. Люди значно відрізняються не тільки тим, скільки вільного часу

мають, але також стосунком до часу, який присвячують догляду за садом; те, що для одних є тяжкою працею, для інших є приємністю або руховою терапією.

Коли роздумуємо над проблемами власного саду, то будьмо реалістами, як до кількості праці, яку ми готові вкласти в його утримання, так і до того, чи вимоги, викладені у детальному списку, можна узгодити зі способом використання саду. Якщо ми вибираємо ігри з м'ячем – це прекрасно, але водночас делікатні рослини за периметром рабат будуть знищені; якщо є малі діти, то натуральний став буде надто небезпечним; якщо не любимо регулярно косити або дбайливо доглядати травник, краще вибрати іншу форму покриття газону.

Коли продумано загальні передумови, можна скласти дуже детальний перелік задумів і перевірити, наскільки вони відповідають меті, яку ми брали до уваги. Позиції цього списку можуть містити: улюблені рослини або рослинні мотиви, декорації, місця для сидіння, засмагання, приготування їжі на повітрі, а також речі, можливо, фонтанчик або брамку з троянд, годівницю для птахів, мангал для смаження тощо. Наступний етап планування – це їхнє розміщення в саду.

Деякі з визначених нами потреб можуть цілком відповідати загальним вимогам. Інші можуть вимагати подальшого компонування або детального проектування. Господарські споруди – такі, як яма для компосту, приміщення для газонокосарки, місце для сушіння білизни – необхідно замаскувати. Взаємне узгодження цих теоретичних і практичних вимог також є частиною доброго проектування.

3.3.3. Майбутнє саду.

На практиці добрий проектант братиме до уваги майбутні потреби. Ми хотіли б мати водяне плесо, а отже, треба передбачити розташування безпечної пісочниці, місце до забав або газон, які пізніше, коли діти підростуть, будуть замінені басейном. Плануємо кущі або «дикий» закуток аж до моменту, коли буде більше часу і грошей на побудову альтани.

На кожному етапі не варто діяти надто швидко: необхідно зібратися з думками, розглянути проект загалом і переконатись, чи ми врахували всі потреби. Потрібен час, щоб ми визначили список задумів і вимог до саду.

Час також потрібний для знайомства з тим, що ця місцевість може запропонувати. Політика очікування і спостереження рекомендована там, де є щось гідне до збереження.

3.4 Композиційні засади проектування саду

3.4.1. Мистецтво проектування садів.

Мистецтво проектування садів підпорядковується окремим обмеженням:

- 1) зв'язок з наявною архітектурою і оточенням;
- 2) міждисциплінарність (архітектура і садівництво – найважливіші; столярство, мистецтво укладення каменю, гідравліка – де є стави і фонтани; психологія);
- 3) усі суб'єктивні смаки, капризи, переконання власників і дійсні потреби користувачів необхідно врахувати під час опрацювання проекту.

Попередньо склавши сценарій і детально проаналізувавши місцевість, можемо

починати ескізування задумів і проектних вирішень. Можна почати від пропозиції форми, щоб визначити загальний характер місцевості, з урахуванням її форми та розмірів. Потім цей ескіз реалізують у вигляді «твердих» і «м'яких» елементів – будівельних матеріалів і рослин.

Ключовий підхід до проектування на етапі виконання ескізів на кальці у двох вимірах полягає у тому, щоб пам'ятати: ми проектуємо у трьох вимірах, а час є тим додатковим, четвертим.

3.4.2. Проектування у трьох вимірах.

Дуже важливо, щоб вирішення на площині, які оглядаємо на планах, перевести на тривимірні картини у просторі саду. Потрібно уявити, якої величини буде насправді заокруглений нарис, що є деревом – не тільки як повне коло в натуральному масштабі, але і як панівна над нами маса – тінь від нього пересуватиметься упродовж дня. Необхідно мислити і практичними категоріями: якою завширшки має бути стежка, щоб помістилася тачка або двоє людей, що ідуть поруч, або (як у проекті кухні) скільки місця потрібно для сидіння або смаження на руштах мангалу.

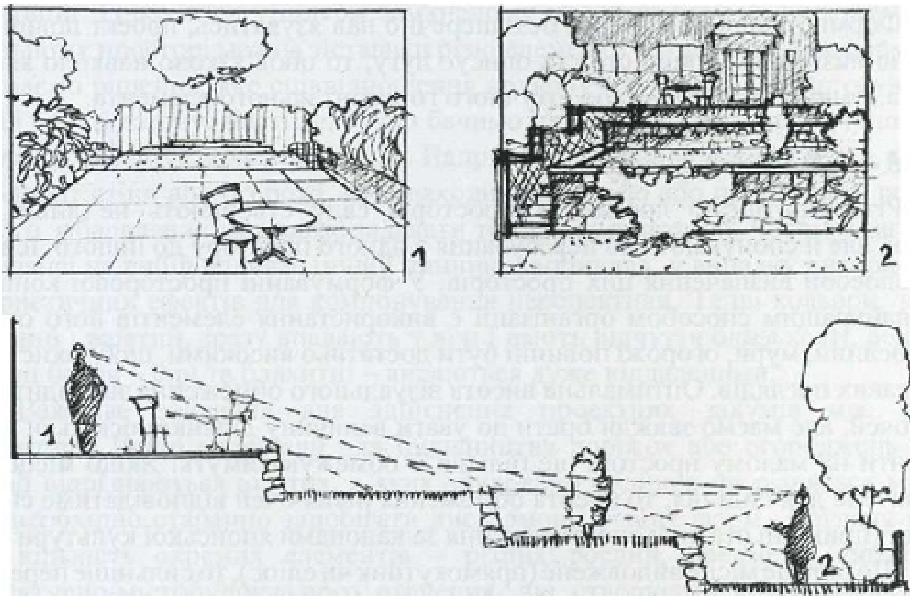

Рисунок 3.1 – Сад, у якому завдяки крутому рельєфу можна оглядати різні види з різних точок

Будь-які геометричні лінії або криві, які виглядають добре на кальці, так само добре повинні виглядати і на місцевості. Насправді сади пропонують навіть більшу різноманітність видових точок. Те, що ми бачимо на рівній поверхні, змінюється залежно від того, чи ми сидимо, чи стоїмо на терасі, споглядаємо донизу з вікон 1-го (перспектива з пониженим планом) чи вищого поверху будинку. У випадку саду на схилі ця відмінність є виразнішою. Коли дуже велика відмінність у перепаді рельєфу за повздовжньою віссю саду, то можуть з'явитись дві різні основи залежно від пункту спостереження: це буде або низка зникаючих одна за однією площин, або низка відкосів, підпирних стінок, які з'являються одна над однією.

3.4.3. Розпланування саду.

Для того, щоб різні частини саду створювали гармонійний образ, вони повинні базуватися на однорідній планувальній структурі. Вона може бути регулярна, нерегулярна або змішана відповідно до уподобань, але повинна охоплювати всю територію саду: симетрія, наприклад, вимагає регулярного розпланування горизонтальної поверхні та інтенсивного догляду за насадженнями, щоб отримати бажаний ефект. Планувальна структура може виразно прочитуватись: наприклад, регулярне розпланування зі складним рисунком дає змогу прочитати його візерунок.

У випадку нерегулярного саду планувальну структуру можна замаскувати рослинністю, так що сад може виглядати дуже природно, але розпланування повинно існувати для того, щоб не було сумніву, що це культурний сад, а не повернення до стану дикості.

На атмосферу саду впливають різноманітні фрагменти чи у формі регулярних геометричних фігур, чи вільніших конфігурацій. Деякі форми особливо статичні, а більшість місць відпочинку мають правильні пропорції, а саме: коло, шестикутник або квадрат. У таких місцях не відчувається бажання кудись іти, а отже, це досконале місце для відпочинку. І навпаки, вузький, видовжений простір діє як коридор, заохочуючи до руху (згадайте стежку).

Місця у формі прямокутника чи овалу правильних пропорцій створюють спокійний, не дуже статичний настрій, де вільні прогулянки видаватимуться чимось природним (натуральним).

Форми ніколи не повинні беззаперечно нав'язуватись, проект повинен це доречно визначати. Якщо стежка описує дугу, то обов'язково навколо якогось об'єкта, наприклад, дерева або штучного горизонтального елемента.

3.4.4. Рух саду.

Різнманітністю локальних просторів саду створюють не лише різні настрої, але й спонукають до пересування з одного простору до іншого. Існують різні способи визначення цих просторів. У формуванні просторової концепції саду найкращим способом організації є використання елементів його оточення – рослини, мури, огорожі повинні бути достатньо високими, щоб захиститися від цікавих поглядів. Оптимальна висота візуального обмеження знаходиться на рівні очей, але маємо завжди брати до уваги величину ділянки, оскільки високі елементи на малому просторі ще більше її обмежуватимуть. Якщо місце буде призначене для сидіння, то висота обмеження рівня очей відповідатиме сидячій позиції (принцип статичного спостереження за канонами японської культури саду).

Що більше місце видовжене (прямокутник чи еліпс), то сильніше переважає враження спрямованого руху. Це можна добре використати, програмуючи все – від повільного прогулювання до проходу пришвидшеним кроком. Психологію, на яку спирається ця засада, варто пам'ятати і використовувати відповідно до потреб.

3.4.5. Взаємозв'язок садових композицій з оточенням.

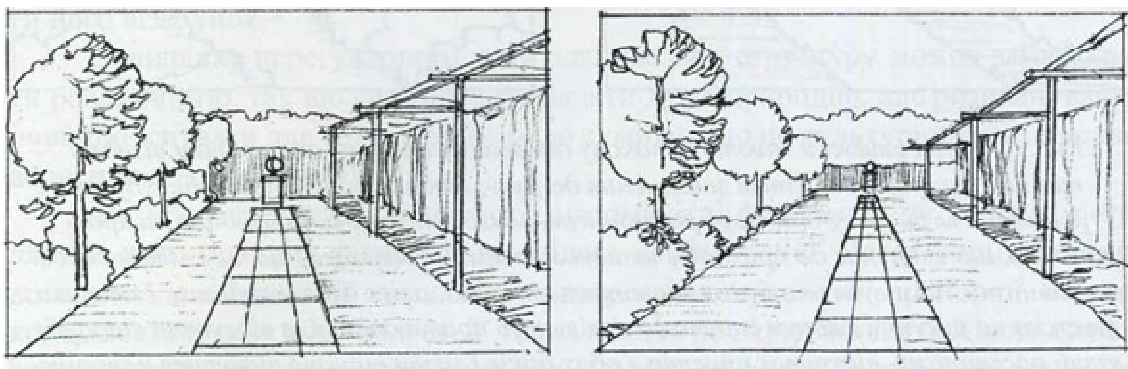
Порівняно скромне садівництво дає велику свободу вибору матеріалів до композиції.

Рідко коли у цілком замкненому просторі саду чи виокремленому локальному просторі можна зіставити різні елементи без змішування форм, коли приймаємо рішення, яке співвідношення кольору і яку рослину застосувати на певній рабаті газону. Частіше, те що бачимо на фоні або в оточенні, відповідно впливає й обмежує можливість дій. Наприклад, на барви рабати може впливати колорит стіни або огорожі, яка знаходиться за нею або присутність рослини певного забарвлення, яка може задавати тон усій композиції. Часом у загальному балансі на вибір впливає інший чинник, наприклад, у випадку використання колористичних ефектів для komponування перспективи. Теплі кольори, такі як червоний і жовтий, зразу впадають у вічі і дають відчуття близькості, водночас холодні барви – сірі та блакитні – видаються дуже віддаленими.

Важливе завдання для здійснення проектних задумів має садова архітектура. Якщо матеріали для будівництва доріжок або огорожень принципово відрізняються від тих, з яких збудовано будинок чи різняться між собою, необхідно старанно запобігати дисгармонії різних форм. З огляду на велику кількість окремих елементів – різних рослин, предметів, поверхонь, архітектурно-містобудівельного оточення, які створюють композицію навіть найменшого саду, можливо, краще зменшити кількості форм і колоритів.

Часто те, що видається обмеженням, є добрим вихідним пунктом до створення цікавої та гармонійної композиції. Завдання проектанта – діючи у межах території саду і застосовуючи знання зі сфери проектування і застосування рослин – виправити те, що існує, а також вирішити нові проблеми. Щоб задекорувати непривабливу стіну або будівлю, можна використати у композиції такі елементи, як ліани або трельяжі. Якщо елементи добре підібрані і майстерно скомпоновані, ніхто не дізнається, що їхня функція – замаскувати якийсь непривабливий фрагмент.

Тільки візуальною оцінкою взаємодії просторової структури саду – будинку, сусідніх ділянок, існуючих елементів, які хочемо зберегти, можна визначити, який візуальний ефект.

А)

Б)

Рисунок 3.2 – Перспектива саду (А, Б – варіанти перспектив)

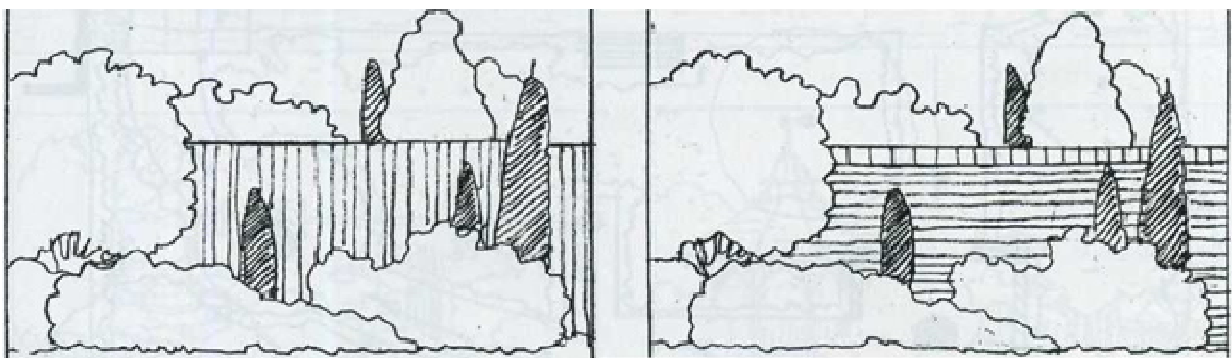
Просторову структуру саду створюють площини, сформовані та визначені вертикальними елементами, які їх оточують і пронизують. Атмосферу саду створює вигляд цих площин і елементів та спосіб їхнього використання.

Кожна поверхня – жорстка чи гнучка – має свій візуальний ефект. Він може бути акцентом, притягаючи увагу, як, наприклад, темний силует вічнозеленої рослини

колоновидної форми чи маса кольорового листя або квітів, особливо жовтих і червоних, які можна побачити здалеку.

Горизонтальні елементи, зокрема цілком плоскі поверхні, такі як травники, алеї, стежки також можуть бути більш або менш гладкі чи мати певний рисунок, чим також впливати на настрій саду або принаймні на ту його частину, на якій знаходяться. Поверхні гладкі, регулярні, стрижені, утримувані в порядку створюють офіційний настрій і, навпаки, хвилясті, натуралістичні за характером або дикі куртини – сентиментальний або романтичний настрій та мальовничість композиції. Трава, гравій, мелена кора, плити, цегла, бетон створюють настільки різну фактуру поверхні, як різні паркетні підлоги у залах будинку. Геометричні, лінійні візерунки, як на тротуарах, площах або навіть виразні смуги на скошеному газоні вносять додатковий візуальний ефект, діють на форму і структуру поверхні або підкреслюють її риси.

Метою композиції в саду, як і деінде, є збудження зацікавленості у глядача. Художнього ефекту можна досягти контрастом або гармонією форм з вертикальним і горизонтальним рисунком тіні з формами однорідної та нейтральної фактури.

А)

Б)

Рисунок 3.3 – Певний контраст створює зацікавлене напруження у кожній композиції (А, Б)

3.4.6. Візуальні акценти.

Модуляція візуального простору є дуже важливою для формування композиції саду. У малому масштабі це може бути ексклюзивна рослина серед інших у квітнику; в іншому випадку це може бути якийсь об'єкт на завершенні осі композиції. Переважно тільки один пункт має бути видимим з однієї точки, оскільки одночасний огляд двох або більше спричиняє конфлікт зацікавлень, сум'яття і дисгармонію. Але можна розташувати низку пунктів так, що глядач, намагаючись роздивитися перший з них, зауважує наступний і змушений вирушити у цьому напрямку. Отже, можемо спрямувати глядача по саду за поперед визначеним маршрутом, за сценарієм композиції саду. Пересування за такою тактикою враховують під час проектування атрактивного саду.

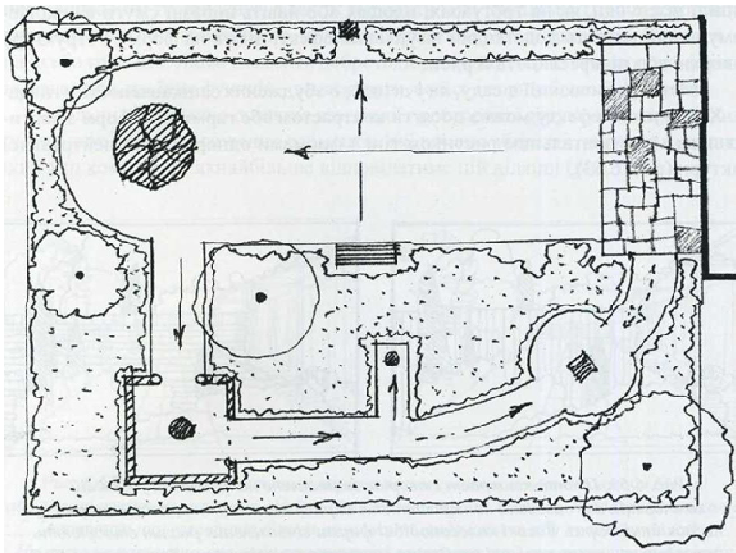
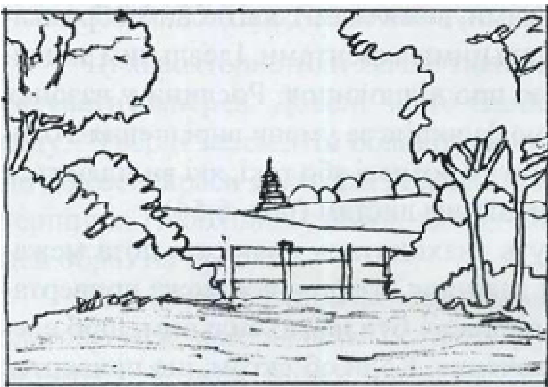
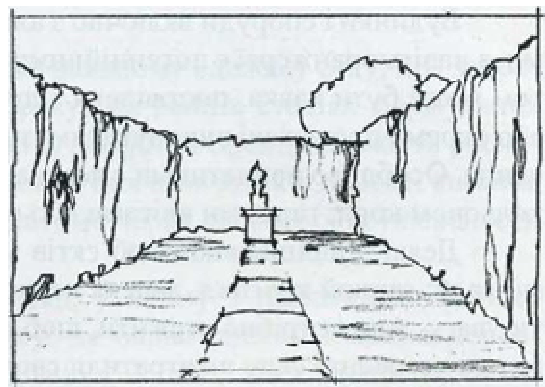

Рисунок 3.4 – Схема організації руху в саду.

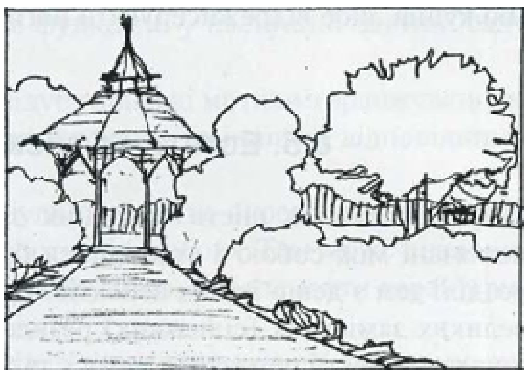
Ефект впливу видових акцентів однаковою мірою залежить від способу їхнього розташування й експозиції, а також від того, які вони є. Об'єкт, розташований на цоколі або в обрамленні, завжди привертає увагу. Обов'язковою умовою є натуральне тло, яке не створює конкуренції – гладка маса листя вічнозелених рослин, звичайний мур або пліт, спокійний, відкритий простір газону навколо дерева – солітера галявини.

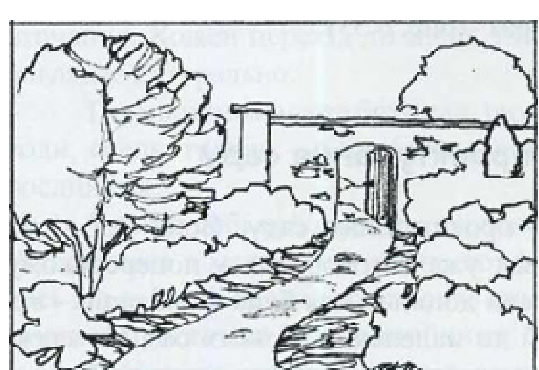
А)

Б)

В)

Г)

Рисунок 3.5 – Акценти в саду (А –Г)

Система елементів в оточенні повинна створювати відповідне тло, тоді як акцент завершує стежку, партер чи галявину. Об'єкт стає цікавішим та значущішим, якщо знаходиться в обрамленні склепінчастої арки, подібно як статуя в екседрі. Що може бути візуальним акцентом, залежить від форми саду, а також індивідуального смаку. Оздоба і скульптура справляють найбільше враження, якщо виконані з різних матеріалів і різної форми: статуї, скульптури, вази, квіточниці, горщики, сонячні годинники, годівниці тощо, виконані з бетону, скляного волокна, скла, мармуру, каменю, дерева, бронзи, теракоти і кераміки, підібрані до особливостей саду. Копія грецької статуї виглядатиме недоречно у сучасному оточенні, подібно як сучасний бетонний об'єм циліндричної форми – в історичному або сільському саді. Ефект, який дає орнамент або скульптура, не повинен бути ані надмірно перебільшеним, ані занадто скромним, хоча краще помилитися в останній бік.

Будинки і споруди включно з альтанками, вежичками, квітковими брамками, а навіть оранжереї є потенційними візуальними акцентами. Ідеальним акцентом може бути лавка, поставлена з думкою про відпочинок. Рослини у вазонах або окремо посаджені виконуватимуть свою функцію за умови вирізнення з оточення. Особливо придатними є дерева великі чи розлогі або такі, які виділяються кольором кори, гарними квітами або незвичайним листям.

Деякі з найцікавіших об'єктів можуть знаходитись повністю поза межами саду: гарний краєвид, далека церковна дзвіниця, озеро – все може привертати увагу. Але потрібно стежити, щоб цей вплив не був надто сильним, щоб елементи всередині саду не втратили свого значення. Коли об'єктом, що привертає увагу, є далекий краєвид, то часом він вимагає обрамлення за допомогою дерев або кущів, щоб відрежисерувати його «образ».

3.5 Естетичні засади проектування саду

Розглянемо шість основних засад проектування саду. Вони всі тісно пов'язані між собою і стосуються багатьох уже обговорених у попередньому розділі тем з дещо інших аспектів. Ці засади доцільні для будь-яких садів – від великих заміських (сільських) резиденцій до маленьких міських оаз. Не завжди легко почати проект від чогось так абстрактного, як засада, але потрібно тримати їх у пам'яті, бо вони якнайкраще придатні для неформальної перевірки наших ескізів і планів – свого роду перелік позицій для перевірки критеріїв оцінки концепцій.

3.5.1. Простота.

Простота надає відчуття спокою. Ця риса необхідна, щоб створити в саду, призначеному для відпочинку, спокійну атмосферу.

Складно створити просту композицію саду чи радше зберегти його структуру простою. Потрібно прийняти рішення, яке стосується всієї території: сад задовольняє умову простоти, коли структура має виразну, уточнену тему, зрозумілу з першого погляду. Це не означає, що сад має відразу відкриватися глядачеві – він може ховати у собі більше, ніж

можна побачити на перший погляд. Простота вимагає не відсутності глибини і складності, а логічного поєднання усіх елементів.

Простота є важливою особливо у малому саду, де дуже легко перебрати кількість елементів, які створять перевантажену і надто вигадливу картину. Все геніальне є простим. Навіть більше: безлад є причиною того, що простір видається меншим. Нерішучі люди завжди хочуть мати «всього потрошку», внаслідок чого виникає хаос. Простоту також варто зберегти у більших садах, які вимагають спрямування на правильну дорогу. Суперечливі лінії й візерунки створюють дисгармонію: Зберігаймо простоту в кожній садовій композиції та неперервність між окремими елементами, щоб об'єднати у цілість різні фрагменти картин.

3.5.2. Єдність і гармонія.

Ці характеристики легше знайти у вже наявному вдалому саду, ніж запроєктувати наперед. Доволі часто єдності бракує на ранніх стадіях формування саду. «Тверді» елементи облаштування дають негайний ефект, натомість рослини до своєї краси доходять довше. Віднайдення цих цінностей у проекті вимагає терпіння. Необхідно уявити, як сад виглядатиме через кілька років і перенести цей образ на проект.

Гармонія передбачає сформований сад, у якому з приємністю бачимо злагоду між матеріалами і стилем будинку, де барви рослин взаємно доповнюються. Кожен новий елемент, несподіванка – такі, як клаптик сезонної роботи, ємність з яскравою рослинністю – має бути вдало закомпонованим до оточення. Кожен перехід до місця з іншою функцією у наступній частині саду виглядає натурально.

Гармонійним може бути сад, що наслідує японські мотиви з аранжуванням води, скель, гравію – з бамбуком, азаліями, кленами та іншими відповідними рослинами.

Уявімо собі цей сад біля сучасного будинку з чітко окресленими лініями, збудованого з матеріалів, які не конфліктують між собою. Там може знаходитись дерев'яний настил або просто вимощена бруківка. Всі елементи характеризуються простотою і є гармонійними.

Належить зробити **кілька висновків** з цих прикладів. У кожному випадку «тверді» елементи саду залишаються у гармонії з будинком і зберігають єдність форм і матеріалів; часто поєднані з навколишнім краєвидом – наприклад, коли місцевий камінь використовують для будівництва стін або замощення поверхонь. Не вибираймо поверхню певного типу тільки тому, що вона нам подобається – подумаймо, чи вона є відповідною, чи її жорсткі, геометричні лінії пасують до інших лагідних, заокруглених форм, застосованих ще десь у саду.

Розглядаючи рослинні елементи, вважатимемо мотиви гармонії і барв найочевиднішим принципом добору. Коли дерева у краєвиді поза садом добре видно, то в саду краще садити місцеві види, щоб пом'якшити перехід між видами, чужими в саду (екзотами) і тими, що є назовні.

Якщо сад дослівно становить єдність – наприклад, є дуже малим, щоб його ділити, чи ми цього не хочемо, геометрична композиція змінює цю єдність на критерій простоти. У більшому саду ті самі форми, розташовані в інших місцях і ті самі рослини можуть

поєднувати різні елементи, створюючи відповідний ритм. Отже, різні елементи становлять гармонійну цілість.

3.5.3. Рівновага.

Рівновагу, яку у своїй крайній формі трактують як симетрію, найкраще показано на прикладі попарно розташованих з двох боків сходів вазонів або чотирьох вічнозелених стрижених кущів, які акцентують кути квадратного басейну. Важливо визначити **асиметричну рівновагу** як інтуїтивнішу сферу, що полягає у складанні букетів або малярстві, коли художник komponує елементи відповідно до неписаних правил рівноваги, де більшу (за обсягом) легшу масу субстанції урівноважує менша, але важча противага.

У нашому проектуванні рівновага могла би означати уникнення розміщення «тяжкого» домінантного елемента з одного боку або на одному кінці саду без компенсації її на іншому. У деяких випадках досягти рівноваги важко. Розташування саду на похилому рельєфі перпендикулярно до схилу може створювати таке враження, що він «перевертається» або западає у напрямку схилу. У такому випадку можна отримати рівновагу, розташовуючи вищі елементи або рослини у нижчій частині саду. Будівлі або рослини на вищій ділянці завжди матимуть тенденцію до домінування над тими, що в долині, чому треба протидіяти.

Рівновага у насадженнях рослин спирається на такі чинники, як: величина, загальна форма або профіль і фактура, колір. Це означає, що вічнозелена рослина з масивною кроною «важча» за дерево легкої структури з ажурною листвою, навіть якщо воно такої самої величини, а рівноваги картині міг би надати окремий екземпляр першої категорії (вічнозелений) з кількома, навіть більшими за зразки іншої.

Необхідно пам'ятати також про рівновагу барв, особливо квітучих рослин, але, оскільки колористичний ефект квітів часто є короткотривалим, колір листя, форма і загальний вигляд рослин стають частиною рівноваги у цьому балансі.

У проектуванні існує неписане правило групування трав'яних рослин і дерев у непарних кількостях – по три, по п'ять тощо, але ця формула не повинна бути незмінною. Істотним є дотримання зрівноважених відступів між окремими елементами. Цього легко досягти у регулярній структурі, але оцінювання «на око» у вільних композиціях є починанням мистецьким, тим більше, що потрібно врахувати поправки на час і уявити собі малі деревця уже сформованими. Двовимірний рисунок не допоможе передбачити ці ефекти, отже, невеличкі ескізи – можливо, на кальці з використанням фотографії місцевості як підкладки – знадобляться для досягнення рівноваги за допомогою вертикальних елементів.

3.5.4. Масштаб і пропорції.

Різні елементи саду (рослинність, горизонтальні та вертикальні конструкції) мають зберігати відповідні пропорції одна щодо однієї та саду загалом.

Надто великі елементи надмірно виділятимуться, а утримувані у пропорціях виглядатимуть добре. Велика вавилонська верба, доросле глицеве дерево, живопліт з кипарисовика, якому дали змогу вирости занадто високо – все це буде зменшувати масштаб малого будинку разом із садом. Завелика поверхня твердого покриття відносно величини ділянки залишає небагато місця на травники і рослини, а скромні обрамлення, що її

оточують, ще підкреслюють цей недолік. Без поля для уяви простір такого саду є нудним, хоча міг би бути ефективним.

На другому кінці цієї шкали елементи можуть бути непропорційно малі, даючи сумнівний ефект. Мала робота у формі рогалика або кола губиться на великій смузі газону, не пов'язуючись з цілою композицією. Невигідні вузькі стежки, які змушують ходити одним напрямком, створюватимуть диспропорцію в саду, де є достатньо простору.

Прикладом правильної пропорції могли би бути широка тераса або патіо в багатому оздобленні як необхідна візуальна оправа будинку, що водночас не займає надто багато простору саду.

Регулярна площа травника або мощення у прямокутному саду є пропорційними, якщо нагадуватимуть форму ділянки, а не цілком її заповнюватимуть. У нерегулярній композиції вільно зарисована смуга травника, що простягається між кущами чи рабатами, є вдалим компромісом між концепцією газону від межі до межі і звичайною трав'янистою стежкою між надто близько розташованими рабатами.

Масштаб і пропорція пронизує кожну деталь саду. Наприклад: елементи мощення повинні бути пропорційними до всієї ділянки; малі елементи на великій поверхні можуть видаватись надто дрібними (може, за винятком цегли); надто великі поверхні у малому просторі можуть її візуально ще більше зменшити. Те саме стосується і вертикальних конструкцій – таких, як стовпи і каркас перголи або брамка з квітів; їхня форма повинна зберігати пропорції, створюючи чарівний образ.

Очевидно, проєктовані композиції можна створювати не за цими засадами, але вони можуть бути добрими. Наприклад, у малих садах, напевно, не все повинно бути мініатюрним; поряд з різними мініатюрами, скельними рослинами тощо надається і велика рослина – щось з виразною формою і великим, багаторізьбленим, листям. У великих садах можна розташувати невеликі об'єкти у спеціальних камерних просторах або великими групами і великою масою, щоб зберегти відповідні пропорції.

3.5.5. Атрактивність.

Сад може поєднувати всі попередньо обумовлені засади проєктування і не бути успішним, оскільки в ньому відчуватиметься брак атрактивності.

Атрактивність – це те, що збуджує зацікавленість, притягує незвичністю. Зацікавленість збуджує певна таємничість, що викликає прагнення якогось відкриття, перевірки, що ховається за поворотом або перепоною, куди прямує крута стежка або критий склепінний прохід. Те, що притягує, а потім затримує увагу, є об'єктом зацікавлення.

Взаємний вплив цих двох елементів заохочує прогулюватись садом і дивує багатьма несподіванками. Без об'єкта зацікавлення сад не буде цікавим, хоч і був би досконало урівноваженим.

Сад, який можна побачити в цілості одним поглядом, не має ані несподіванок до відкриття, ані таємниць до з'ясування. У всіх садах, за винятком найменших, можна сховати щось таємниче за стінкою трельяжу чи за старанно розміщеним предметом або рослиною, які

прикривають таємничий закуток, збуджуючи цікавість і притягуючи людей до саду, щоб вони тішились видами, які з'являються під час довільного переміщення простором.

3.5.6. Функціональність.

Інакше кажучи, визначити цю засаду можна як «задоволення потреб». Вона є не менш істотною, ніж усі попередні. Сад, який не втілює надій своїх власників і користувачів, є погано запроектованим. Вислів «форма повинна виконувати функцію» є доречним під час проектування садів. Ділові люди будуть незадоволені з трудомісткого, хоч і прекрасного саду, якщо їхнім прагненням буде відпочинок у саду. З іншого боку, аматор рослин буде незадоволений з ділянки, цілком покритою твердою поверхнею чи травою.

Перевіркою проекту є те, чи містить він ті елементи і відповідає тим цілям, які насамперед було визначено.

3.6 Опрацювання проекту

З опрацюванням проекту саду пов'язані чотири основні етапи: **ситуаційний план** є докладним визначенням меж ділянки; **аналіз** доповнює цю інформацію такими деталями, як конфігурація і орієнтація ділянки, ґрунтові умови; **функціональний план** вказує на розташування пропонованих, головних (складових компонентів) саду; **концепція** визначає деталі розміщення і форму кожного елемента.

3.6.1. Обміри ділянки.

Обміри ділянки займають багато часу, адже належить перевірити, чи є акт власності на ділянку. На місці треба з'ясувати, чи план ділянки виконаний ретельно, перевірити вибірково кілька розмірів і порівняти результати з планом. Якщо не існує жодного плану або коли він невідповідний до реальності, необхідно виконати обміри і накреслити план.

Виконання ситуаційного плану власноруч має свої переваги, оскільки автор буде змушений заглянути у кожний кут саду, обстежити і обміряти кожну деталь, внаслідок чого отримає цінну інформацію про ділянку.

3.6.2. Ситуаційний план.

Почати треба з вимірювання ділянки кроками принаймні у двох напрямках, щоб мати уявлення про його величину. Довжина одного кроку приблизно дорівнює одному метру. Складемо композицію плану на аркуші паперу. Докладні обміри треба починати від будинку, виміряти довжину зовнішніх стін і нанести на план. Вказати також розташування вікон і дверей (показати відкривання дверей назовні чи до середини), а також план приміщень будинку та їхні функції. Це дасть змогу опрацювати вид з кожного вікна і розташувати патіо біля кімнати денного перебування, або овочевий город біля кухні.

Коли стіни будинку зображено у масштабі, можна обміряти ділянку методом подовжень або засічок дугами на основі трикутників.

3.6.3. Аналіз ділянки.

Типовий аналіз ділянки стосується: конфігурації, орієнтації, позитивних або негативних візуальних зв'язків і ґрунтових умов, перепаду рельєфу.

3.6.4. Функціональна схема – сценарій композиції саду.

Схема функціонального зонування вказує розташування головних елементів саду. Враховуючи висновки ситуаційних обмірів і результати аналізу ділянки разом із переліком потреб до саду, необхідно ескізно виконати схему, на якій треба приблизно визначити розташування овочевого городу, головне місце відпочинку, газон, під'їзд тощо. Проте на цьому етапі у нас ще є вибір, адже коли почнемо працювати над концепцією, то може виявитись остаточним, наприклад, пересунути під'їзд.

3.6.5. Концептуальний ескіз.

Цей кінцевий рисунок детально відображає розміщення і форми всіх елементів саду і може охоплювати все – від розташування рабати, кущів, квітників аж до детального укладу овочевого городу або місця забав дітей і додаткового місця відпочинку.

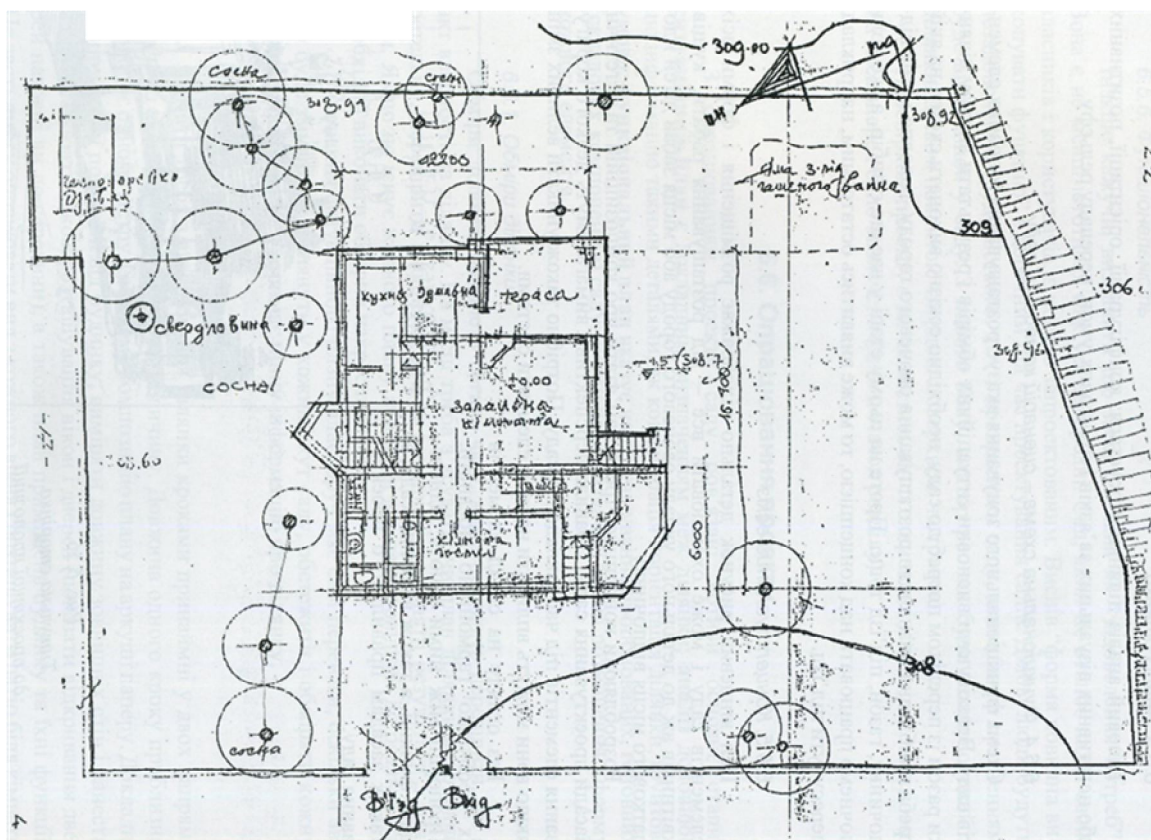
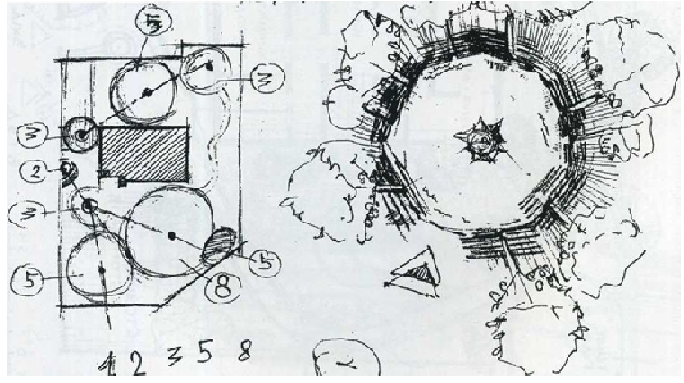
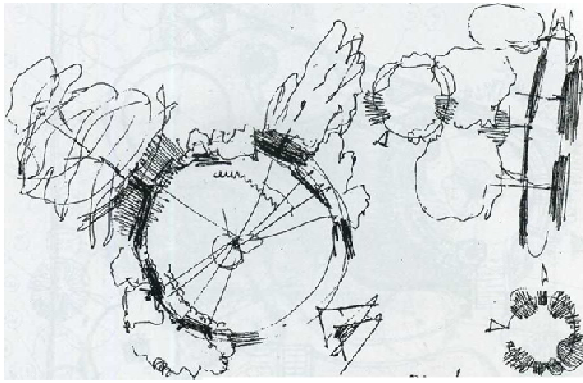

Рисунок 3.6 – Опорний план

Розробляючи концепцію, треба пам'ятати про композиційні та естетичні засади проектування саду. Правила перспективи вимагатимуть деякого коригування елементів під час закладення саду. Потрібно також уникати великих змін, якщо вони можуть впливати на інші елементи системи. Без огляду на склад елементів їх необхідно гармонійно поєднати. Пропорції між ними мають відповідати функції, а також величині саду, а також засадам правильного проектування саду.

А)

Б)

Рисунок 3.7 – Пошук ідеї композиційного вирішення саду (А, Б – ескізи)

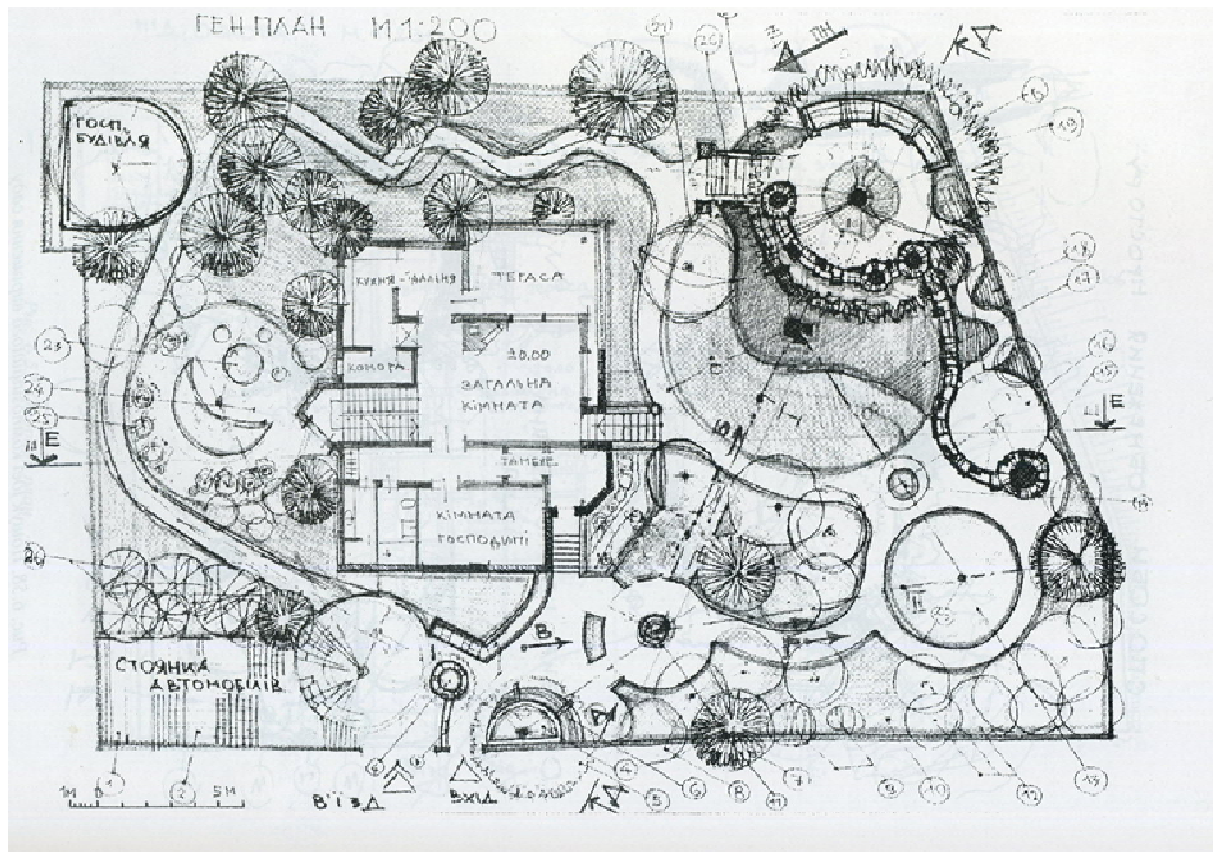
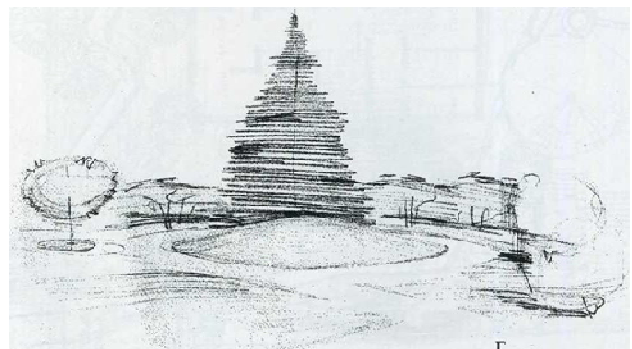
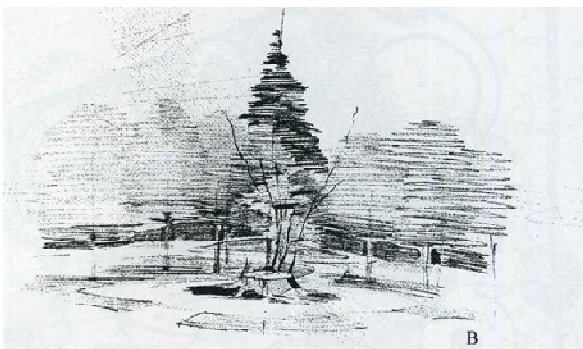

Рисунок 3.8 – Схема генплану саду з відкритим планом 1-го поверху

А)

Б)

Рисунок 3.9 – Початок саду: стіна з дерев огорожує вхідну поляну, тільки з під крони видніється курган (А, Б – ескізи)

3.6.6. Завершальні роботи.

Концептуальний ескіз можна розмножити і нанести деталі твердих (стінки, поверхні, доріжки) і м'яких (живоплоти, верхній шар ґрунту, травники) елементів саду, деталі оздоблення та інших пристроїв. Виконаймо все окремо: на одній копії накреслимо всі конструкції, їхні деталі, зазначимо матеріали, з яких вони виконані; окремо можна подати їхній план розбивки; на другій представимо детальний план озеленення з виокремленням рослин (дендроплан), зазначимо їхню кількість (асортиментна таблиця) і відступів між посадками; на третій копії можна показати розташування додаткових елементів (малих архітектурних форм): скульптури, оздоби, мангал, освітлення.

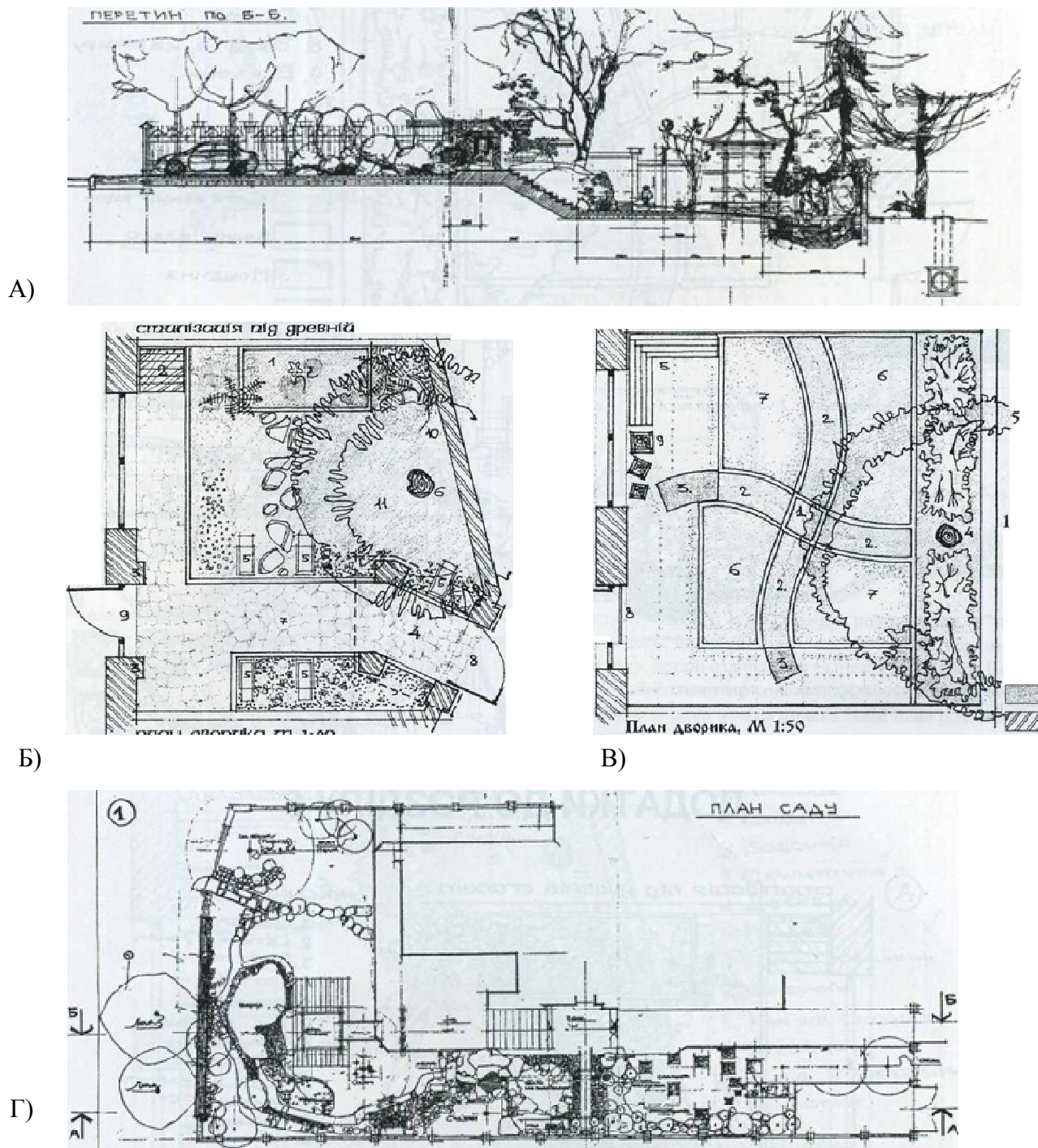

Рисунок 3.10 – Проект саду (А – перетин, Б, В, Г – плани комплексу)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонов В. Л. Градостроительное развитие крупнейших городов / В. Л. Антонов. – Киев : Украинская Академия Архитектуры, 2005. – 644 с.
2. Асмус В. Ф. Античная философия / В. Ф. Асмус. – М. : Высшая школа, 1976. – 544 с.
3. Бархин М. Г. Архитектура и человек. Проблемы градостроительства будущего / М. Г. Бархин. – М. : Наука и техника, 1979. – 240 с.
4. Вергунов А. П. Ландшафтное проектирование / А. П. Вергунов, М. Ф. Денисов, С. С. Ожегов. – М. : Высшая школа, 1991. – 235 с.
5. Витрувий М. П. Десять книг об архитектуре / М. П. Витрувий. – М. : Академия архитектуры, 1977. – 320 с.
6. Выготский Л.С. Психология искусства / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с.
7. Габричевский А. Г. Теория и история архитектуры: Избранные сочинения / [Под ред. А. А. Пучкова]. – Киев : Самватас, 1993. – 302 с.
8. Гинзбург М. Я. Ритм в архитектуре / М. Я. Гинзбург. – М. : Госиздат, 1920. – 78 с.
9. Глазычев В. Л. Поэтика городской среды. / В. Л. Глазычев. // Эстетическая выразительность города. – М. : Наука, 1986. – С. 130–156.
10. Дідик В.В. Естетика та композиція ландшафту. Проектування ландшафтних об'єктів: композиція та естетичні засади: навч. Посібник / В. В. Дідик, Т. М. Максим'юк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 244 с.
11. Дида І. А. Роль і місце природи в архітектурі міст України / І. А. Дида // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». Архітектура. – Львів : Вид. Львівської політехніки, – 2006. – Вип. № 568. – С. 317 – 322.
12. Жмурко Ю. В. Конспект лекцій з дисципліни «Композиція»: у 2-х ч. (для студентів 1 курсу денної форми навчання за напрямом 6.060102 – «Архітектура») / Ю. В. Жмурко, С. О. Шубович; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків: ХНАМГ, 2008 – Ч. 1. – 62 с.
13. Жмурко Ю.В. Конспект лекцій з дисципліни «Композиція»: у 2-х ч. (для студентів 2-го курсу денної форми навчання напряму 6.060102 – «Архітектура») / Ю. В. Жмурко, С. О. Шубович; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків: ХНАМГ, 2010. – Ч. 2. – 72 с.
14. Иконников А. В. Пространство и форма в архитектуре и градостроительстве монография / А. В. Иконников. – М. : КомКнига, – 2006. – 352 с.
15. Ковалев А. П. Ландшафт сам по себе и для человека / А. П. Ковалев. – Харьков : Бурун Книга, 2009. – 928 с.
16. Курбатов Ю. И. Архитектурные формы и природный ландшафт: композиционные связи / Ю. И. Курбатов. – Ленингр. высш. худож.-пром. уч-ще им. В. И. Мухомой. – Л. : ЛГУ, 1988. – 136 с.
17. Ландшафтное проектирование / [А. П. Вергунов и др.]. – М. : Высшая школа, 1991. – 240 с.

18. Линч К. Образ города / К. Линч. – М. : Стройиздат, 1982. – С. 241.
19. Лотман Ю. М. Воспитание души / Ю. М. Лотман. – Санкт-Петербург: «Искусство-СПБ», 2005. – 624. – С. 117–121
20. Лотман Ю.М. Разговор о пространстве // Воспитание души / Лотман Ю.М. – Санкт-Петербург: Искусство-СПБ, 2005. – 624. – С. 117–118.
21. Мастера архитектуры об архитектуре / под ред. А. В. Иконникова. – М. : Искусство, 1972. – 590 с.
22. Місто очима студентів. Проблеми візуального сприйняття і графічне відображення архітектурного середовища : монографія / С. О. Шубович, Н. С. Вінтаєва, Г. Л. Коптева та ін. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва. ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – 237 с.
23. Палладио, А. Четыре книги об архитектуре / А. Палладио; – М. : Издательство Всесоюзной Академии Архитектуры, 1938. – 345 с.
24. Панченко Т. Ф. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій : монографія / Т.Ф. Панченко. – Київ: Логос, 2015. – 176 с.
25. Радіонова Л. О. Навчальний посібник з дисципліни «Філософія» (для студентів 2 курсу ФПО і заочного навчання) / Л. О. Радіонова; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 142 с.
26. Саймондс Дж. Ландшафт и архитектура / Дж. Саймондс ; пер. с англ. – М. : Стройиздат, 1965. – 194 с.
27. Соловьева О. С. Лесопарки-парки-дворцо-парковые ансамбли : уч. пособ. / О. С. Соловьева. – Харьков-Симферополь: ХГАГХ-КИПИКС, 1999. – 189 с.
28. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: терміни та поняття / В. І. Тимофієнко. – Київ : Вид-во Інституту проблем сучасного мистецтва, Головкиївархітектура, 2002. – 472 с.
29. Трушина Л. Е. Образ города и городской среды : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.04 / Л. Е. Трушина. – СПб., 2000. – 205 с.
30. Фейербах, Л.А. Сущность религии. Избранные философские произведения / Л. А. Фейербах. – М. : Государственное издание политической литературы, 1955. – т. II. – 942 с.
31. Федоров Н. Философия общего дела / Н. Федоров. – М. : Эксмо, 2008. – 752 с.
32. Фредерик М. 101 Полезная идея для архитекторов / М. Фредерик. – Санкт-Петербург.: Питер, 2009. – 208 с.
33. Чинь Френсис Д. К. Архитектура: форма, пространство, композиция / Ф. Д. К. Чинь – М. : АСТ: Астрель, 2005. – 399 с.
34. Шубович С. А. Мифопоэтика архитектурного ансамбля / С. А. Шубович. – Харьков : Форт, 2009. – 120 с.
35. Шубович С. А. Архитектурная композиция в свете мифопоэтики / С. А. Шубович. – Харьков : Оригинал, 1999. – 636 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки
до практичних занять та виконання
самостійної роботи з дисципліни

**«КОМПОЗИЦІЙНЕ ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТНОГО
СЕРЕДОВИЩА МІСТА»**

*(для студентів 5 курсу денної форми навчання
спеціальностей 8.06010202 – Містобудування,
191 – Архітектура та містобудування)*

Укладач **КОПТЄВА** Гелена Леонідівна

Відповідальний за випуск *І. В. Древаль*
За авторською редакцією
Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2016, поз. 64М

Підп. до друку 05.04.2017 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60×84/16
Ум. друк. арк. 1,1
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідокство суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017 р.